

Elektrotechnikai iparunk és a villamosítás.

L'industrie électrotechnique et l'électrification en Hongrie.

Résumé. L'industrie électrotechnique qui dès avant la guerre était une des branches d'industrie les plus développées de la Hongrie, a fait de nouveaux progrès dans les dernières années. On voit par les tableaux et diagrammes ci-dessous contenant les chiffres de cette industrie et des établissements produisant du courant électrique d'utilité publique, que celle-là se développait, pour une grande part, parallèlement à l'extension de l'électrification. Mais le progrès de l'industrie électrotechnique a été moins harmonieux que celui des usines électriques, car elle était beaucoup plus sensible aux changements de conjoncture.

Le nombre des établissements de l'industrie électrotechnique a fort augmenté dans la conjoncture d'inflation. Celui des ouvriers a très baissé par suite de la crise de 1925 et aussi de la rationalisation systématique qui, même dans les années défavorables, a permis d'augmenter successivement la production, tout en réduisant l'effectif des ouvriers. La valeur des produits en stock y a fort augmenté par rapport à celle de la production dans les années critiques et n'a diminué, légèrement, que depuis que les possibilités de vente se sont améliorées.

Bien que l'industrie hongroise des articles électriques soit en mesure d'exporter de grosses quantités (dans les sept dernières années, elle a exporté plus de la moitié de sa production), toutefois, selon les statistiques des fabriques et du commerce extérieur, les possibilités d'exportation n'en étaient pas assez favorables à cause de la politique douanière protectionniste de certains pays et de l'accroissement de la concurrence étrangère. Par contre, la consommation intérieure ayant augmenté par suite de l'électrification, les fabricants vendaient de plus en plus à l'intérieur.

*

A magyar villamossági ipar már a háború előtt is magas fejlődési fokot ért el, úgyhogy nagyüzemi jellegével és exportképességével fejlődő gyáriparunknak egyik erőssége lett. Ugyanakkor, mikor hazánk az

elektrotechnikai tudományok művelése terén a tudományos világ elismerését vívta ki, a villamossági ipar is jelentős tényezővé vált nemzetközi szempontból. A főként Budapestben és környékén települt iparág helyzetét a háború után meg tudta tartani.

Természetes, hogy a villamossági cikkek gyártásával foglalkozó iparág fejlődése a legszorosabb kapcsolatban van azzal, hogy milyen ütemben történik új vidékek bekapcsolódása az áramfogyasztásba, milyen mértékben terjed az iparban és a mezőgazdaságban a villamos motorok alkalmazása, általában tehát milyen méreteket ölt a villamosítás fejlődése. Így nem csodálható, hogy a villamosítás terén létrejövő minden nagyobb alkotás alkalmával — mint legutóbb a dunántúli villamos centrálé építésével kapcsolatban — az elektrotechnikai ipar helyzete és kilátásai is az érdeklődés homlokterébe lépnek.

A következőkben felsorakoztatott néhány számadatban bemutatjuk elektrotechnikai iparunk jelen üzemi és termelési viszonyait, miközben a háború befejezése óta eltelt évekre visszamenőleg is vizsgálat alá vonjuk a fejlődés menetét. Adatainkat szembeállítjuk a villamosítás fejlődésére jellemző számsorokkal s így megkíséreljük rámutatni arra, hogy mennyiben szolgálta a villamosítás terén az utóbbi években történt kétségkívül nagy haladás a belföldi ipar megerősödését és milyen szerepet vitt a külfölddel lebonyolított árucserénk a kérdéses iparág helyzetének alakulásában.

Első táblánk az évenként végrehajtott gyáripari statisztika alapján a közhasznú áramfejlesztőtelepek fejlődését mutatja be avégből, hogy azzal az elektrotechnikai ipar helyzetének alakulása összehasonlítható legyen.

Adataink számszerű bizonyítékát szolgáltatják annak a ténynek, hogy a villamosítás a háború befejezése óta valóban nagy léptekkel haladt előre. A telepek száma több-mint megkétszereződött ez idő alatt, ami azt jelenti, hogy a kisebb helységek is mind nagyobb mértékben részesülnek a villamos áramellátásban. Emellett kétségtelen, hogy

1. A közhasznú áramfejlesztőtelepek fejlődése, 1921–1927.

Développement des établissements produisant du courant électrique d'utilité publique, 1921–1927.

Év Année	Telepek száma Nombre des établissements	Munkáslétszám Nombre d'ouvriers	Áramfejlesztőgépek teljesítőképessége ezer KVA Capacité des générateurs de courant, milliers de KVA	Áramtermelés millió Kw-óra Production du courant, millions d'heures Kw	Indexszámok 1921 = 100 indices		
					Telepek száma Nombre des établissements	Munkáslétszám Nombre d'ouvriers	Áramfejlesztőgépek teljesítőképessége Capacité des générateurs de courant
1921	107	4.402	226.6	.)	100	100	100
1922	117	4.688	224.3	.)	109	106	99
1923	134	4.733	236.1	394.7	125	108	104
1924	145	5.137	241.7	407.6	136	117	107
1925	180	5.494	312.5	509.4	168	125	138
1926	217	6.101	348.5	594.6	203	139	154
1927 ¹⁾	247	6.846	.)	.)	231	156	.)

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Résultats provisoires.*

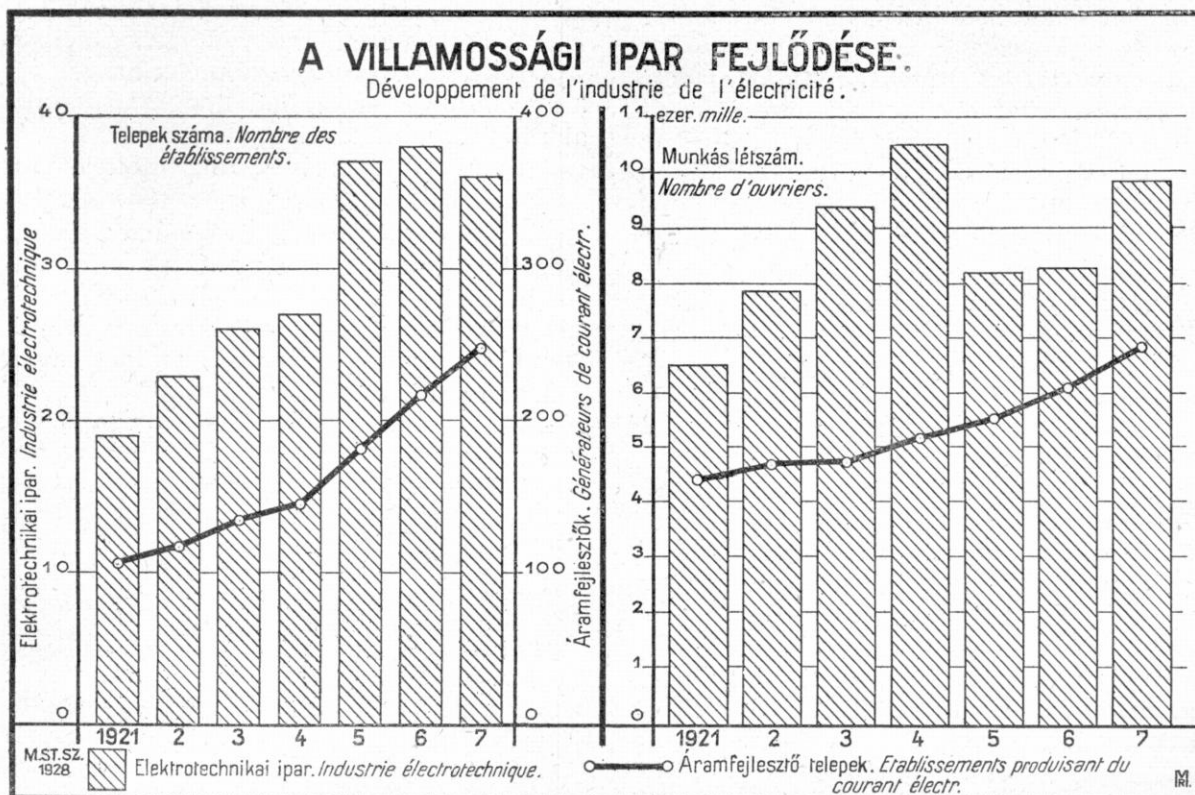
²⁾ Az adatok hiányoznak. — *On manque de données.*

az adatgyűjtés tökéletesedése is hozzájárult a telepek számának valamelyes növeléséhez, amennyiben a gyárakkal, bányákkal kapcsolatos közhasznú villanytelepek elkü-

lönítve dolgoztattak fel, s így újabban külön telep gyanánt szerepelnek. Épp ezért a villamosítás terjedésére nézve megbízhatóbb képet nyújtanak a munkáslétszámra, az áramfejlesztőgépek teljesítőképességére és az áramtermelésre vonatkozó számsorok, melyek mind erősen megnövekedett adatokkal szerepelnek táblázatunkban.

Különösen figyelemreméltó a fejlődésnek az az állandósága és egyöntetűsége, mely az áramfejlesztő telepek adataiban megnyilvánul, úgy, hogy a gazdasági fel-lejűlésektől és válságoktól kevésbé érintve, a fejlődés ütemének meglassulásától mentesen halad évről évre az ország villamosítása.

Ennek hatása az elektrotechnikai ipar adataiban is teljes mértékben kifejezésre jut. Mint a 2. számú táblából kitűnik, a villamosági iparnál nem találkozunk a fejlődésnek azzal a zavartalan menetével, amely az áramfejlesztőknél tapasztalható volt. A gazdasági hullámzásoknak jobban alávetett gyáripár adatai erős kilengéseket mutatnak azzal kapcsolatban, hogy a gazdasági helyzet és a fogyasztási viszonyok hogyan alakultak a különböző évek folyamán. Úgy a táblázatokban közölt indexszámokból, mint grafikus rajzainkból

azonban nyilvánvalóvá válik, hogy az elektrotechnikai ipar hullámzásoknak alávetett fejlődése mégis nagymértékben párhuzamos alakulást mutat a villamosítás terjedésével.

2. Az elektrotechnikai ipar főbb üzemi adatai.

Données principales sur les exploitations d'industrie électrotechnique.

É v Année	Telepek száma Nombre des établissements	Üzemnapok száma Nombre des jours d'exploitation	Alkalmazottak száma október 1-én Nombre des salariés au 1er octobre					Egy telep átlagos munkáslétszáma Nombre moyen d'ouvriers par établissement.	Indexszámok (1921 = 100) Indices	
			Tisztviselők Employés	Művezetők Contremaîtres	Munkások Ouvriers	Szolgák Hommes de service	Összesen Total		Telepek száma	Üzemnapok száma
1921	19	²⁾ .	846	168	6.506	68	7.588	342	100	100
1922	23	²⁾ .	1.019	165	7.880	85	9.149	343	121	121
1923	26	7.599	1.067	200	9.404	92	10.763	362	137	145
1924	27	7.534	1.126	199	10.546	92	11.963	391	142	162
1925	37	9.576	1.142	225	8.218	108	9.693	222	195	126
1926	38	10.505	1.146	247	8.314	123	9.830	219	200	128
1927 ¹⁾	36	10.633	²⁾ .	²⁾ .	9.854	²⁾ .	²⁾ .	274	190	151

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Résultats provisoires.* — ²⁾ Adatok hiányoznak. — *On manque de données.*

Az elektrotechnikai cikkek előállításával foglalkozó gyártelepek száma egészen a legújabb időkig állandó emelkedésben volt, különösen nagy szaporulat mutatkozik az 1925. évben, mikor már az inflációs konjunktúra alapításai is szerepeltek a gyáripari statisztikában. Az alapítási láz tehát, amely ezekben az években általános gazdasági tünet volt, az elektrotechnikai iparra sem volt hatás nélkül. A bekövetkezett szaporulat a következő évek folyamán sem esett a válság áldozatául, legalább is erre utal az a körülmény, hogy a telepek száma még 1926-ban is felülmulta az előző évi szintvonalat és az 1927-ben bekövetkezett visszaesés sem olyan mértékű, hogy messzebbmenő következtetésekre adna alkalmat.

A gyártelepek számának alakulásából levont következtetéseinket jól kiegészíti az a számsor, mely az üzemnapok számának változását tünteti fel. Ezek szerint 1923 és 1925 között az üzemnapok száma jóval kisebb arányban emelkedett, mint ahogy az üzemek szaporodása végbement, ennél fogva egy-egy telepre eső üzemnapok száma 290-ről 260-ra esett vissza, jelezvén, hogy a meg-növekedett számú ipartelep korántsem volt olyan mértékben foglalkoztatva, mint azelőtt. Az 1927. évben pedig a telepek számában bekövetkezett csekély visszaesés ellenére az iparág mégis több üzemnapot teljesített, mint egy évvel korábban, vagyis kisebb, életképtelenebb üzemek kiesése ellenére a villamosági ipar megerősödése tovább folyt.

A munkáslétszám adatai még nagyobb mértékben voltak alávetve a gazdasági hullámzások hatásainak. A gyári alkalmazottak létszáma csak addig követte az általános emelkedő irányzatot, amíg az inflációs konjunktúra fokozott munkalehetőségei kedvező fejlődést biztosítottak az iparnak. A munkáslétszám az 1924. évben érte el tetőpontját, azután a telepek számának emelkedése dacára hirtelen visszaesés következett. A kedvezőtlené vált gazdasági viszonyokon kívül ez a körülmény arra nézve is bizonyítékot szolgáltat, hogy az újonnan alapított gyárak legnagyobb része kisebb vállalkozás volt, melyek alig ütötték meg a gyári jelleget.

Különösen nyilvánvalóvá válnak ezek a megállapítások az egy-egy telepre eső átlagos munkáslétszám adataiból. Egy telep átlagos munkáslétszáma — dacára a gyárak szaporodásának — szintén állandóan emelkedőben volt az 1924. évig, a következő esztendőben azonban jelentékenyen visszaesett, egyrészt az új alapítások kisüzemi jellege miatt, másrészt pedig a válságos idők sajnálatos következménye, a munkáselbocsátások eredményeképpen.

Az átlagos munkáslétszám adatainak magas színvonala azonban arra nézve is bizonyítékot szolgáltat, hogy a villamosági ipar valóban nagyüzemi szervezettel bír, hiszen gyártelepei között több ezernyi munkáslétszámmal bíró üzemek is vannak és 11 olyan telep található, melynek munkáslétszáma a százat meghaladja. Egy-egy te-

lep átlagos munkáslétszáma pedig 200 alá egyszer sem süllyedt, sőt a legnagyobb gazdasági tevékenység időszakában a 400-at közelítette meg.

A villamossági ipar termelésére és gyártmányainak elhelyezésére vonatkozó adatainkat 3. számú táblánk foglalja össze.

3. Az elektrotechnikai ipar termelési és értékesítési viszonyai.

Production et conditions de mise en valeur de l'industrie électrotechnique.

Év Année	Anyagfelhasználás Matières employ.		Termelés Production		Anyagfelhasználás Matières employ.		Termelés Production		Anyagfelhasználás Matières employ.		Termelés Production		A gyártmányokból Des objets fabriqués, ont été vendus
	értéke valeur 1000 P		1000 P, az árváltozások kiküszöbölésével en éliminant les changem. de prix		indexe indice 1921 = 100		belföldön à l'intérieur	külföldön à l'étrang.	nyert értékesítést %				
1921	7.076	13.571	8.577	16.450	100	100	44.5	55.5					
1922	11.055	17.455	11.964	18.891	140	115	46.9	53.1					
1923	12.638	22.029	9.502	16.563	111	101	43.4	56.6					
1924	12.521	29.011	8.559	19.830	100	121	46.2	53.8					
1925	18.596	36.719	12.751	25.184	149	153	48.3	51.7					
1926	22.149	57.053	16.882	43.486	197	264	56.0	44.0					
1927 ¹⁾	23.523	60.821	17.258	44.623	201	271	?)	?)					

¹⁾ Előzetes eredmények. — *Résultats provisoires.*

²⁾ Az adatok hiányoznak. — *On manque de donnée.*

A villamossági ipar teljesítményére nézve az anyagfelhasználás és termelés értékadatai nyujtanának a legmegbízhatóbb módon fevilágosítást, ha a közelmúlt esztendőiben a koronaromlás és a heves áringadozások meg nem zavarták volna az összehasonlíthatóságot. Abból a célból, hogy a korona értékingadozásait legalább közelítőleg kiküszöböljük, az ipari anyagok nagykereskedelmi árindexével való osztás útján az arany 1913. évi vásárlóerejének egységére is visszavezettük az értékadatokat.

Adatainkból kitűnik, hogy úgy az anyagfelhasználás, mint a termelés értéke erősen emelkedő irányzatot mutatott az elmúlt 7 év folyamán. Még a válság nehéz évei alatt is további emelkedés mutatkozott, ami kétségkívül arra utal, hogy a villamosítás jelentős terjedésével az elektrotechnikai cikkek utáni szükséglet oly mértékben nőtt meg, hogy még a kedvezőtlen gazdasági viszonyok sem tudták a termelés növekedésének gátat szabni. Ugyancsak fontos tényezőt jelentett iparágunk szempontjából az utóbbi években a rádió elterjedése is, hozzá-

járultak továbbá a fejlődés előidézéséhez a nagyobb beruházások — mint az automata telefonközpont felállítása — nemkülönben az építkezési tevékenység megindulása.

A termelés növekedése a munkáslétszám visszaesésével kapcsolatban arra is figyelmeztet, hogy a munkáselbocsátásokat nem szabad teljes egészében a kedvezőtlen viszonyok kényszerű következményének tartani, hanem a romló gazdasági helyzetben és az erősödő külföldi versennyel szemben a gyárak szigorú kalkulációra és takarékoságra kényszerültek s így a munkáslétszám visszaesésének egyik okául a tervszerű racionalizálást jelölhetjük meg.

Ha a villamossági ipar termelésének értéke ily módon a konjunktúraváltozásoktól meglehetősen függetlenül állandó ívben emelkedett is felfelé, ez még nem jelenti azt, hogy az eladási viszonyok is ezzel párhuzamosan alakultak volna, mert a raktárra való termelés a képet megváltoztatja. Hogy ebben a tekintetben is tiszta képet nyerjünk, az alábbiakban bemutatjuk az év végén raktáron maradt gyártmányok összetekének alakulását és annak viszonyát a termelés értékéhez:

	Raktáron maradt gyár.mányok értéke 1000 P	a termelés értéke % -ában
1921. végén	1.664	12.2
1922. „	1.572	9.0
1923. „	1.441	6.5
1924. „	6.840	23.6
1925. „	13.566	36.9
1926. „	10.373	18.2

Az inflációs konjunktúra évei alatt az emelkedő termelés teljes egészében elhelyezhető volt s így a raktárkészlet abszolút értékben is, a termeléshez viszonyítva pedig még inkább visszaesett. Az 1924. évtől kezdve igen erősen emelkedik az eladatlan készletek értéke és 1925-ben tetőpontját éri el. Az 1926. évben ismét az értékesítési lehetőségek javulását jelzi az a körülmény, hogy nemcsak az előző évinél is magasabb termelés volt elhelyezhető, hanem a raktárkészlet is tekintélyes mértékben megfogyatkozott.

Miután a termelés fejlődését megismerjük, felmerül az a kérdés, hogy mely tényezők okozták a számainkban mutatkozó nagy emelkedést, a belföldi fogyasztás vagy pedig a kiviteli viszonyok alakulása játszottak-e döntő szerepet. A 3. számú tábla a termelési adatokon kívül az értékesítési viszonyok megítélésére is módot ad, amenny-

nyiben a belföldön és külföldön történt eladások összegét százalékos arányban mutatja be. A gyárak közvetlen kivitele és annak az értékesítés összegéhez mért aránya jut kifejezésre adatainkból.

Az elektrotechnikai ipar exportképessége első pillanatra kitűnik az adatokból, amennyiben az *elmúlt hét év átlagában gyártmányainak több mint fele kivitelre került*. A termelésnek kivitelre kerülő hányada 1923-ban érte el tetőpontját, ez évtől kezdve azonban fokozatosan romlott az arány, úgyhogy 1926-ban már a belföldi értékesítés játszotta a döntő szerepet. Ez a körülmény nem is volna kedvezőtlen tünet, ha annak következménye volna, hogy a növekvő belföldi igények folytán csökkenne a külföldre szállítható mennyiség. Tény azonban, hogy üzeink ma sem dolgoznak teljes kihasználással és így a külföldi államok vámpolitikai elzárkózása és a folyton erősödő verseny voltak azok a tényezők, melyek iparunkat a külföldön való terjeszkedésében meggátolták, illetve 1926-ban határozottan visszaszorították, *Elektrotechnikai iparunk termelésének növekedése tehát kizárólag a belföldi piac felvevőképességének emelkedésével függ össze.*

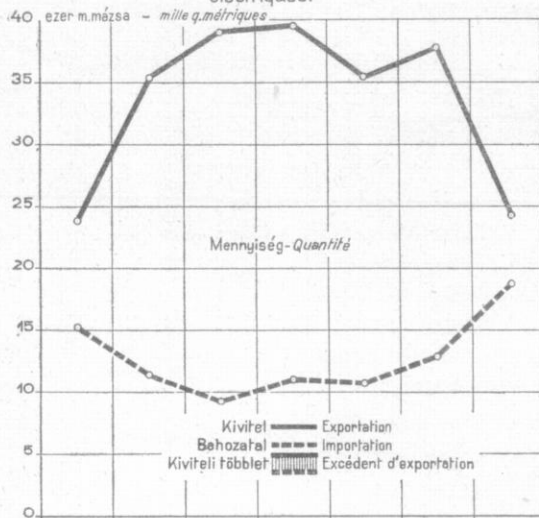
Ugyanezekre a megállapításokra vezetnek a külkereskedelmi statisztika adatai is, melyeket a 4. számú táblában foglaltunk össze.

A külfölddel lebonyolított áruforgalmat feltüntető táblázatban a forgalom mennyiségének adatai mellett az értékadatokat is közöljük, de a pénznek az inflációs évek alatt hónapról hónapra változó értékére

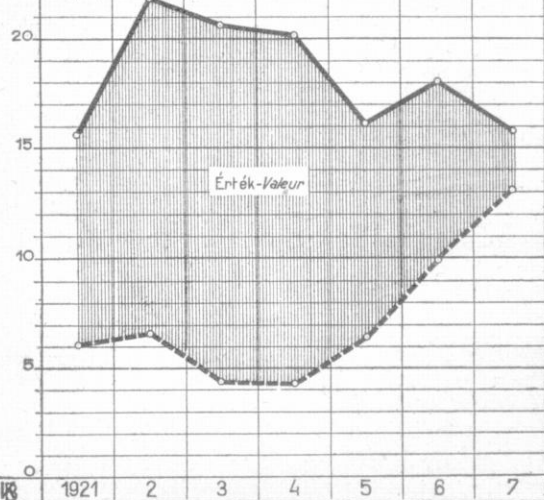
való tekintettel nem lehet azokat 1924. előtt a termelés értékével egybevetni s ugyanezen okból a következtetéseket főként a mennyiségi adatokból kell levonnunk. A tárgyalt időszak két élesen elkülönülő fázisra oszlik — amint az különösen a mellékelt diagramból nyilvánvaló —, az egyik az 1923. évig tart, míg a második az 1924. évvel veszi kezdetét. Az 1923. esztendőig az emelkedő kivittel a behozatal visszaesése áll szemben, vagyis a háborús és forradalmi veszteségeiből felépülő villamosági ipar mindinkább el tudja látni a belföldi piacot és emellett még a kivitelre kerülő mennyiséget is fokozni képes. Az em-

VILLAMOS GÉPEK ÉS KÉSZÜLÉKEK KÜLKERESKEDELMI FORGALMA.

Commerce extérieur des machines et appareils électriques.

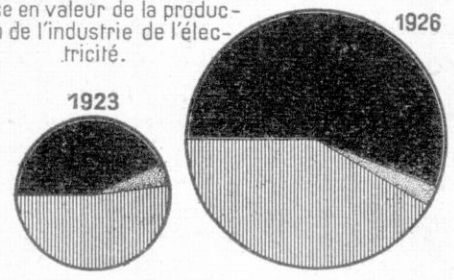

000.000 P.

A VILLAMOSSÁGI IPAR TERMELÉSÉNEK ÉRTÉKESÍTÉSE.

Mise en valeur de la production de l'industrie de l'électricité.

Belföld (Intérieur), Elcsatolt terület (Territoires détachées de la Hongrie), Egyéb külföld (Autres pays étrangers). M. St. Sz. 1928.

4. Villamos gépek és készülékek külkereskedelmi forgalma.

Commerce extérieur des machines et appareils électriques.

É v Année	Mennyiség, métermázsza Quantité, q. m.		Érték — Valeur 1000 P		Kiviteli (+) ill. behozatali (—) többlet Excédent d'exportat. (+) ou d'importat. (—)	A forgalom értéke az összes — Valeur du mouvement en % des	
	Behozatal Importations	Kivitel Exportations	Behozatal Importations	Kivitel Exportations		behozatal importat.	kivitel exportat.
1921	15.029	23.854	6.092	15.780	+ 9.688	1'01	5'28
1922	11.300	35.272	6.585	21.882	+ 15.297	1'05	5'29
1923	9.255	39.174	4.374	20.649	+ 16.275	0'89	5'26
1924	11.018	39.508	4.284	20.183	+ 15.899	0'52	3'03
1925	10.783	35.501	6.465	16.219	+ 9.754	0'75	2'00
1926	12.957	37.998	9.949	18.169	+ 8.220	1'05	2'09
1927	18.856	29.317	13.156	15.807	+ 2.651	1'15	1'98
1927 I. félév	8.844	12.598	6.658	6.871	+ 213	1'29	2'01
1928 I. félév moitié	10.597	16.066	8.122	7.951	— 171	1'43	2'16

lített második időszakot, mely az 1924. évtől számítható, az jellemzi, hogy a kivitel mennyisége erősebben, értéke lassabban, de mindkettő visszaszorul. A csökkenő, illetve stagnáló kiviteli érték a növekvő termelésnek természetesen mind kisebb hányadát alkotja s így mindinkább növekszik a belföldi felhasználásra kerülő mennyiség. Ezenkívül a behozatal alakulása is irányt változtatott az 1924. év óta és azóta állandóan emelkedő tendenciát mutat. Részben kétségtelenül olyan készülékek és gépek behozatalának következménye ez, melyek Magyarországon nem készülnek, *nagyrészt azonban bizonyára az erősödő külföldi verseny a magyar ipartól vonja el a munkalehetőségeket.* Az 1927. évben az elektrotechnikai cikkek terén addig jelentkező kiviteli többlet már csaknem semmivé zsugorodott össze, úgyhogy a kivitel és behozatal értéke közel egyensúlyban tartotta egymást. Az 1928. év első felében — melyet táblánk az előző év megfelelő időszakával vet össze

— már a behozatal képezte a nagyobb összeget, elektrotechnikai iparunk tehát nem tudta fedezni az e címen külföldre kerülő összegeket.

Amíg a gyárak termelésének fokozódása a belföldi fogyasztás emelkedésével kapcsolatban zavartalanul folyik, addig e folyamat a magyar villamossági iparban nem okoz súlyosabb nehézségeket, a belföldi felvesőképesség kárpótolja az ipart a külföldön elszenvedett veszteségeikért. Mindenesetre kívánatos azonban, hogy egyrészt az elektrotechnikai cikkek külföldi piacainak elvesztése elé gátat vessünk, másrészt, hogy belföldi fogyasztóterületünk megőriztessék a magyar ipar számára. A közműveltség és a közgazdaság fejlődése és ennek folyamánként a villamosítás terjedése akkor majd kétségkívül biztosítja elektrotechnikai iparunknak nemcsak virágzását, hanem további fejlődését is.

Bene Lajos dr.

A fogyasztási adó alá eső cikkek termelése és forgalma.

Production et mouvement des articles soumis aux contributions indirectes en Hongrie.

Résumé. L'exercice 1927—1928 étant terminé, nous en comparons les résultats avec ceux des trois derniers exercices. Pour la plupart des articles, la production et la consommation ont augmenté d'année en année.

*

Az 1927/28. gazdasági év eredményeinek lezárultával a Szemlében eddig negyedévenként közölt adatokat a három utolsó gazdasági évre vonatkozó összehasonlításban mutatjuk be.

Cukor. (Répacukor fogyasztási értékben és a

másnemű cukor, híg, tömör együtt.) A cukortermelés és fogyasztás adatai a három utolsó gazdasági évben fokozatosan — ha nem is nagy mértékben — növekedtek. A termelés 1.5 millió q-ról 1.7 millió q-ra emelkedett, a behozatal jelentéktelen volt. A belföldi fogyasztás nagyjában a termelés arányában fokozódott, a kivitel ellenben csökkent.

Sör. A sörtermelésnek az utolsó gazdasági évi adata — 671 ezer hl — valamivel kisebb, mint az 1926/27. évi adat, azonban lényegesen nagyobb mint az 1925/26. év adata (455 ezer hl). A behozatal, illetve kivitel lényegtelen volt.